

КОСОВО - ГЛОБАЛНО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО?

(новата държава е между балканското минало и европейското бъдеще)

Проф. д-р Нина Дюлгерова*

Косово повече от месец е едностранно обявила се независима република, която концентрира двуполусното разделяне на съвременния свят. Духовете още повече се разбуниха след признаването на косовската независимост от България, Унгария и Хърватия. Поляризирането на мненията в България се задълбочи, най-вече след протестното писмо на 100-те български интелектуалци срещу признаването на Косово от София.

Какво всъщност се промени през тези седмици? Изписаха се много статии, направиха се много анализи, дипломатически и политически изказвания, но не на последно място се размразиха и много „замразени“ конфликти в постсъветското пространство, в Китай и други познати и непознати места по света. Приведоха се много примери от близката и далечната история „за“ и „против“ държавата Косово.

Основният аргумент на САЩ и основните поддръжници на тезата за необходимостта от независимо Косово е уникалният характер на казуса. Каква е политическата и икономическата цена на акта от 17 февруари 2008 г., както и тази за балканската и европейската сигурност, а защо не и за глобалната?

През последната седмица в европейския печат се появиха статии, обясняващи независимостта на Косово с подобни явления на Балканите от XIX в. Тази констатация обаче се разминава с историческите факти и с начина на прекрояване на геополитическата карта на Османската империя. Подобна политическа акция се осъществява само на 22 септември 1908 г. с едностранното обявяване на българската независимост от княз Фердинанд. Вярно, че този акт е осъществен в друга международна конфигурация и условия, но фактът си остава - едностранно обявена независимост.

Този пример не обяснява сегашната балканска ситуация, но подобни процеси са наблюдавани и в по-близкото минало. Установяването на новите политически субекти върху територията на бивша Югославия се осъществи чрез едностранно обявяване на независимостта, като реакцията на Белград премина през спектъра от радикални действия до принудително отстъпление. В историята и политиката е утвърдена тезата „за Балканите – барутен погреб и експериментална лаборатория на великите сили“. През последните месеци със засилващата се зависимост на държавите от Европейския съюз от руската енергийна система се създаде илюзията, че именно балканските държави (Гърция, България или Турция) ще засилят своите европейски позиции, превръщайки се (независимо коя от тях) в енергийния терминал на континента. Всяка една от тях присъства в руските и европейско-американските енергийни проекции.

---

* Професор по международно право и международни отношения във ВСУ „Черноризец Храбър“, специалист по въпросите за Русия, постсъветско пространство, Кавказ и Балканите

Едва ли е случаен фактът, че Косово обяви своята независимост в средата на февруари, след като Москва успя да подпише споразумения със София, Белград и Будапеща за включването им в руските диверсификационни планове. Заиграването на Брюксел с Белград в навечерието на обявената от Косово независимост с обещаното европейско членство на Сърбия се превърна в сериозен аргумент, определил победата на Борис Тадич в президентните избори в западната ни съседка. След акта от 17 февруари заинтересованите от развитието на Косово в определена посока държавници и политици като мантра повтарят думите на германския канцлер Ангела Меркел „Косово е уникален случай, който не може да бъде прилаган другаде”.

Дали обаче думите могат да контролират процесите и доколко животът може да бъде поставен в рамки? Това важи както за Европа, така и за света. От няколко години процесите в Косово са аргументи за такива изрази като „принципа на доминото” и „кутията на Пандора”. През последния месец инцидента в Косовска Митровица засили напрежението и предизвика гневни упреци към Белград (от САЩ и силните европейски държави) и призови от Сърбия и Русия за прекратяване на "всички форми на насилие срещу сърбите в Косово". Не може да бъде подминат и фактът, че Македония е в криза след политическия рекет на коалиционния партньор в управлението ДПА (Демократическата партия на Албания) на Мендух Тачи. Кризата се задълбочава и с актуализирания през този месец спор с Гърция за названието на Македония. Исканията на албанските партии в парламента за практическа федерализация на държавата, освен че доказват изчерпването на консенсуса, постигнат с Охридското споразумение от 2001 г., са в унисон с отлаганото от страна на Прищина решаване на въпроса за демаркационната граница между Косово и Македония.

С приближаване датата на самита на НАТО в Букурещ се засилват страстите, но също така и натискът върху една или друга държава в Югоизточна и Централна Европа. Влизането на Македония в НАТО е жизненоважен за бъдещето на държавата въпрос. Другите две държави (Албания и Хърватия) от т.нар. „Адриатическа карта” за разлика от нея са отличници - признаха Косово и нямат проблеми с името и идентичността си. Съседните на Сърбия държави Унгария, Хърватия и България, признавайки независимостта на Косово, решиха вероятно национални въпроси, но поставиха на изпитание отношенията си с Белград. Едва ли ще се наруши дипломатическият тон, освен променения статут на сръбско представителство в държавите, признали суверенно Косово, но по-важно е доколко това ще се отрази на социалните и икономически контакти. Остава надеждата, че участието в политическия борд, който ще контролира изграждането на косовската държавност, ще донесе и преки дивиденти за българската икономика. Това обаче ще покаже бъдещето.

Периодът между обявената косовска независимост и приближаваща среща на върха на НАТО в Букурещ преминава и под знака на няколко събития, засягащи „замразените” конфликти в постсъветското пространство.

Политическите изявления на ръководителите на трите непризнати държави (Приднестровието, Абхазия и Южна Осетия), както и тяхното изслушване в Държавната дума на Русия, предизвиква острата реакция на САЩ. Това обаче не влияе върху приетото от Държавната дума на Русия обръщение от 21 март 2008 г., с което се предлага на Владимир Путин и Дмитрий Медведев да се признае независимостта на Абхазия и Южна Осетия. Месец по-рано в този дух се изказва Владимир Путин, за когото Косово, Приднестровието, Абхазия, Южна Осетия и Северен Кипър са от една категория - тази на непризнатите държави, което означава и идентичен подход към тях.

Не може да бъде подмината и гласуваната на 14 март 2008 г. от Генералната асамблея на ООН резолюция за Нагорни Карабах, утвърждаваща за пореден път азербайджанския интегритет. Категоричният отказ на Баку да признае независимостта на Косово е в пълна противоположност с намеренията на Ереван по този въпрос. Отсъствието на промяна в създаденото вече повече от десетилетие статукво в Нагорни Карабах не е от полза за Азербайджан, но не решава и въпроса на Армения. Единственото, което се проявява през последните месеци, е засиленото напрежение в региона и политическите декларации и дипломатически действия, както от двете страни, така и от съпредседателите на Минската група на ОССЕ (САЩ, Русия, Франция).

Играта с размразяването на тлеещите конфликти в постсъветското пространство има определена цел и цена, която се активизира след 17 февруари. Срещата на държавите-членки на НАТО в Букурещ, където се очаква да продължи разширяването на Алианса, поставя на изпитание позициите на Русия. Битката е неприемането на Грузия и Украйна, за което Москва максимално използва своите политически, дипломатически и икономически лостове. Отсъствието на Приднестровието от руския план за признаване на новите постсъветски субекти предполага договореност между Москва и Кишинев за отказ на Молдова от членство в НАТО. Неслучайно в приетото на 21 март заявление от руската Държавна дума се подчертава, че встъпването на Грузия в НАТО или проявена от нея агресия спрямо Абхазия и Южна Осетия ще предизвика Руската Федерация да предприеме всички необходими мерки.

През изминалите две седмици руски натиск беше оказан и върху Украйна, чрез позната схема за цените на газа. Този проблем обаче има и чисто украински измерения, свързани с преразпределението на печалбите от транзитния руски газ. Доколко акцията на Кремъл е успешна, ще се разбере в Букурещ.

Не трябва да се забравя и неуспешното посещение на държавния секретар Кондолиза Райс и на министъра на отбраната на САЩ Робърт Гейтс в Москва, чиято основна цел бяха поредните преговори за разполагане на американските ПРО в Полша и Чехия, но бяха обсъдени и актуалните проблеми за Косово и „замразените конфликти” на постсъветското пространство. Позициите и на двете страни останаха непроменени, което

означава, че всяка една от тях ще търси решението на своите интереси чрез други средства.

На 19 март американският президент Джордж Буш разреши „на Прищина да бъде оказана US военна помощ“, на 18 и 19 март Хърватия, Унгария и България признаха Косово, а на 21 март руската Дума направи своето обръщение за признаване суверенитета на Абхазия и Южна Осетия.

Отражение на косовската независимост може да се търси и в протестите в Тибет и традиционната жестокост в решаването на подобни явления от страна на Китай, в изявеното желание на Палестина да обяви своя суверенитет и в многобройни подобни процеси, които изпълниха медийното и политическото пространство през последния месец.

Ескалацията на напрежението в регионален и глобален план все още са в рамките на локалните конфликти, политическите декларации и дипломатически ходове. Косовската независимост се превърна в своеобразен лакмус за принципите на съществуващото международно право. Този акт може да се приеме и като своеобразен старт за сценарий от близкото минало за радикално прекрояване на балканската геополитическа карта. Също така въпрос на време е да се получи отговор на все още голямата загадка - Косово дали връща балканското минало, очертава европейската сигурност или определя параметрите на бъдещото глобално противоборство?